

EL REpte DE LA POBRESA MASSIVA URBANA

DANIELE MOSCHETI

Nairobi, Kènia

Un dia, en el transcurs del 2007, potser una dona infantarà el seu propi fill a les barraques d'Ajgunie, a Lagos. Potser un home abandonarà el seu poble a Java per anar-se'n a Djakarta. O tal vegada un camperol peruà buscarà com fugir de la pobresa per anar-se'n a viure en un dels in comptables *pueblos jóvenes* de Lima.

Ben poc importa quin d'aquests successos realment s'esdevindrà, en qualsevol cas passarà desapercbut, tanmateix serà el signe d'un dels principals canvis de la història de la humanitat. Per primera vegada la població urbana del planeta haurà superat la població rural. De fet, vistes les imprecisions de les estadístiques que observen el Tercer Món, potser aquesta transició històrica ja s'ha esdevingut.

El procés d'urbanització del globus ha progressat encara més ràpidament del que havia previst el Club de Roma en el seu famós informe, *Els límits de la creixuda*. El 1950 al món hi havia 86 aglomeracions amb més d'un milió d'habitants. Avui en són 400 i el 2050 en seran com a mínim 550. A partir del 1950 els centres urbans han absorbit gairebé dues tercers parts de l'explosió demogràfica mundial i, cada setmana, la dada augmenta d'un milió de persones, entre nous nats i nous immigrants. En aquest moment la població urbana (3.200 milions d'habitants) és més nombrosa del que ho va ser la totalitat de la població mundial el 1960.

Les previsions indiquen que el 95% d'aquesta creixuda final de la humanitat tindrà lloc a les zones urbanes dels països en vies de desenvolupament. Segons aquesta estimació, la població d'aquestes àrees es redoblarà per assolir gairebé els 4.000 milions d'habitants en el transcurs de la propera generació (la dada afegida de la població urbana de Xina, Índia i Brasil avui està gairebé al mateix nivell de la d'Europa i Nord Amèrica). L'èxit més espectacular d'aquesta evolució serà la multiplicació de les metròpolis de més de 8 milions d'habitants i, encara més increïble, serà l'impacte de les megalòpolis de més de 20 milions d'habitants (dada que es correspon amb tota la poblacions urbana del planeta a l'època de la Revolució Francesa). El 1995, només Tokió havia assolit aquest

nivell.

Si les megalòpolis són els estels més brillants del firmament urbà, tres quartes parts de la creixuda de la població urbana estaran en aglomeracions més petites, zones urbanes secundàries "pràcticament privades de planificació i serveis adequats". A Xina (país oficialment urbanitzat en un 43% el 1997), el nombre oficial de les ciutats ha passat de cent noranta-sis a sis-cents quaranta des de 1978 fins avui. De tota manera, la quota relativa de les grans metròpolis, no obstant la seva important creixuda, és en realitat diminuta respecte de la totalitat de la població urbana, i són sobretot les "petites" ciutats i les viles recentment esdevinguts ciutats en haver absorbit la majoria de la mà d'obra rural obligada a abandonar el camp a partir de les reformes del 1979.

Urbanització no vol pas dir només creixuda de les ciutats, sinó també transformacions estructurals i creixents interaccions d'un vast contínuum urbà-rural.

El nou ordre urbà es podria traduir en una creixent desigualtat a l'interior de les ciutats i entre ciutats amb dimensions i funcions diferents.

La dinàmica de la urbanització del Tercer Món sintetitza i alhora contradiu les urbanitzacions precedents dels segles XIX i XX a Europa i Nord-Amèrica. A Xina, país essencialment rural durant mil·lennis, la revolució industrial més important de la història es realitzarà amb el desplaçament, d'una població equivalent a l'europea, de la ruralia profunda vers un hàbitat de gratacels i fum. Tanmateix, a la major part dels països en vies de desenvolupament, el creixement urbà no s'alimenta amb l'energia de la potent màquina xinesa de la indústria i de les exportacions, ni del flux constant de capitals estrangers. En aquests països, el procés d'urbanització està completament desvinculat de la industrialització i de qualsevol forma de promoció social.

Urbanitzacions de la pobresa

L'explosió dels suburbis de barraques s'ha analitzat en un informe de les Nacions Unides, *El repte dels suburbis*, que envia un avís sobre l'amenaça planetària de la pobresa urbana. Els autors defineixen el barriquisme com a espais caracteritzats per: superpobla-

ment, habitatges precaris o informals, accés reduït a l'aigua potable i als serveis higiènics i vaga definició del dret de propietat.

Es tracta d'una definició pluridimensional i en part restrictiva, sobre la base de la qual s'estima que la població que l'any 2001 vivia en barraques sumava com a mínim 921 milions de persones. Els habitants d'aquests suburbis representen el 78.2% de la població urbana dels països menys desenvolupats i una sisena part dels ciutadans del planeta. Si es considera l'estructura demogràfica de la majoria de les ciutats del Tercer Món, com a mínim la meitat d'aquesta població és menor de vint anys.

La quota més important d'habitants d'aquests suburbis és a Etiòpia i al Txad (ambdós casos amb un 99.4% de la població urbana), segon l'Afganistan (98.5%) i Nepal (92%). A Delhi, els urbanistes deploren l'existència de "barraquisme dins del barraquisme": en els espais perifèrics, a la històrica classe pobra de la ciutat brutalment expulsada a la meitat dels anys setanta, s'hi afegeixen nousvinguts que colonitzen els darrers intersticis lliures. Al Caire i a Phnom Penh, els nousvinguts ocupen i lloguen part de les habitacions sota sostre, generant més barraquisme suspès en l'aire. La població barraquista tot sovint és deliberadament subestimada, a vegades en grans proporcions. A finals dels anys vuitanta, per exemple, Bangkok tenia un índex de pobresa "oficial" només del 5%, mentre que alguns estudis demostraven que una quarta part de la població (1.16 milions de persones) vivien en barraques i habitacions de fortuna.

Arreu del món hi ha més de 250 mil suburbis de barraques. Les cinc grans metròpolis del Sud d'Àsia (Karachi, Mumbai, Delhi, Calcuta i Dacca) sumen gairebé 15 mil zones urbanes de barraquisme, per una població total de més de 20 milions de persones. Els habitants d'aquests suburbis són encara més nombrosos a la costa de l'Àfrica Occidental, mentre que immenses conurbanitzacions de pobresa s'estenen cap a Anatòlia i els altiplans d'Etiòpia, envolten les zones als peus dels Andes i de l'Himàlaia, prolifereixen a l'ombra dels gratacels de la ciutat de Mèxic, Johannesburg, Manila i São Paulo, i colonitzen les ribes de l'Amazones, del Congo, del Níger, del Nil, del Tigris, del Ganges de l'Irrawaddy i del Mekong. Els noms del planeta barraquisme són tots intercanviables i alhora únics en el seu gènere: *bustees* a Calcuta,

chawl i *zopadpatti* a Mumbai, *katchi abadi* a Karachi, *kampung* a Djakarta, *iskwater* a Manila, *shammasa* a Khartum, *umjondo* a Durban, *intramurs* a Rabat, *bivondilles* a Abijan, *baladi* al Caire, *geokondou* a Ankara, *conventillos* a Quito, *faveles* al Brasil, *villas miseria* a Buenos Aires i *colonias populares* a Ciutat de Mèxic.

Un estudi recent publicat a la "Harvard Law Review" estima que el 85% dels habitants de les ciutats del Tercer Món no posseeixen cap títol de propietat legal. És una contradicció estrident, perquè els terrenys on creix el barraquisme són propietat del govern, mentre que les estructures de les cases construïdes tenen uns amos que imposen uns lloguers abusius als pobres urbans que ni tan sols són propietaris de la barraca on viuen.

Les maneres d'assentament de les barraques varien molt, des de les invasions col·lectives extremament disciplinades de Ciutat de Mèxic i Lima fins als complexos (i tanmateix il·legals) sistemes de lloguer de terreny a la perifèria de Pequín, Karachi i Nairobi. Els aparells policials nacional i regional contribueixen generalment a aquest mercat informal (i a l'especulació immobiliària il·legal) i s'arrisquen fins i tot a controlar el vassallatge polític dels seus habitants i a gaudir d'un flux regular de lloguers i suborns.

L'oferta d'infraestructures, ben al contrari, està ben lluny del ritme d'urbanització, i les barraques de la perifèria de la ciutat no tenen tanmateix cap accés a la higiene i als serveis públics. Això no obstant, són llocs que es defineixen en termes d'absència: allò que no tenen diu allò que són. El barraquisme reunirà 2.000 milions d'habitants el 2030 perquè representen la única solució d'habitatge per la humanitat en excés del segle XXI.

Els grans suburbis de barraques es podran transformar en volcans a punt d'erupció? Els seus habitants es podran transformar en subjectes polítics capaços de "fer història"? No és pas fàcil de respondre, dependrà molt de la capacitat de desenvolupar una cultura d'organització col·lectiva, encara que, com explica Kapushinski: "Els pobres, habitualment, estan callats. La misèria no plora, no té veu. La misèria pateix, però pateix en silenci. La misèria no es rebel·la. Efectivament, els pobres es revolten quan pensen que poden canviar alguna cosa". Sabrem nosaltres ser part d'aquest canvi?